

de vâde şartıyla hiyâr-ı şartın süresiz ve ya belirsiz süreli olması gibi şartlar fâsîd şartlardır ve bu nevi şarta bağlı işlemler fâsiddir. c) Bâtıl (lağv) şartlar. Alıcının aldığı malı başkasına satmaması veya me- rayaya salivermesi gibi taraflara yararı olmayan şartlar, alıcının aldığı malı üçüncü bir kişiye satması veya hibe etmesi gibi üçüncü kişilere yararı olan şartlar, giyilmesi şartıyla elbise satımında olduğu gibi anlamsız şartlarla alıcının aldığı şeyi telef etmesi gibi zararlı şartlar bâtil (lağv) şartlardır. Bu nevi şarta bağlı işlemler geçerli, fakat şart sayılır. Diğer mezheplere göre takyid şartları sahih ve fâsîd olmak üzere ikiye ayırdıktan sonra fâsîd şartları da akdî geçersiz kılan ve kılmayan olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür.

BİBLİYOGRAFYA :

Taberânî, *el-Mu'cemü'l-levsa't* (nşr. Târik b. Avazullah – Abdülmuhsin el-Hüseynî), Kahire 1415, IV, 335; İbn Hazm, *el-Muḥallâ*, VIII, 414-416; Se- rahsî, *el-Mebsûṭ*, XIII, 15; Kâsânî, *Bedâ'î'*, V, 168; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, II, 135; Muva- fakuddin İbn Kudâme, *el-Muḡnî*, Beyrut 1405, IV, 19-21, 339; V, 400-401; VII, 71-73; İbn Tey- miyye, *Mecmû'u fetâvâ*, XI, 89; XXIX, 146-148, 337; İbn Kayyîm el-Cevziyye, *J'âmü'l-muvakk'în* (nşr. Tâhâ Abdürrâûf Sa'd), Beyrut 1973, III, 288; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadir* (Kahire), V, 217; İbn Nüceym, *el-Eşbâh ve'n-nezâ'ir* (nşr. Abdülazîz Muhammed el-Vekîl), Kahire 1387/1968, s. 367; İbn Âbidîn, *Reddû'l-muḥtâr* (Kahire), IV, 122; Re- şîd Paşa, *Rûhu'l-Mecelle*, İstanbul 1326, I, 180; Ali Haydar, *Dürerü'l-hükkâm*, İstanbul 1330, I, 175, 185-190; Abdürrezzâk Ahmed es-Senhürî, *Meşâdirü'l-hak fi'l-fikhi'l-İslâmî*, Kahire 1967, III, 143, 172-173; Mustafa Ahmed ez-Zerkâ, *el-Fik- hû'l-İslâmî fi şevbihi'l-cedid*, Dimaşk 1967, I, 288; M. Ebû Zehre, *el-Milkiyye ve nazariyye- tü'l-'akd fi ş-şer'ati'l-İslâmiyye*, Kahire 1977, s. 245, 252, 257, 259, 262, 264; Abdülkerîm Zey- dân, *el-Medḥal*, Bağdad 1402/1982, s. 87, 172; Bilmen, *Kamus*², VI, 23; M. Akif Aydın, *İslâm-Os- manlı Aile Hukuku*, İstanbul 1985, s. 17-22, 113; Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hu- kuku*, İstanbul 1987, II, 187; Hasan Pulaşlı, *Şarta Bağlı İşlemler*, Ankara 1989; Zekiyyüddin Şa'bân, *İslâm Hukuk İlminin Esasları* (trc. İbrahim Kâfi Dönmez), Ankara 1990, s. 231; Osman Kaşıkçı, "Eski Hukukumuzda Şarta Bağlı İşlemler", *Prof. Dr. Selâhattin Sulhi Tekinay'ın Hatırasına Ar- mağan* (haz. İsmail Esin), İstanbul 1999, s. 375; a.m.f., "Eski Hukukumuzda Takyidi Şarta Bağlı İşlemler", *Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, I, Erzincan 1997, s. 207; Ah- med İbrâhîm, "el-'Ukûd ve ş-şürûṭ ve'l-ḥiyârât", *Mecelletü'l-kânûn ve'l-iktisâd*, VI, Kahire 1934, s. 177; Turgut Akıntürk, "Şart ve Mükellefiyet Kavramı Üzerine Bir İnceleme", *AÇ Hukuk Fa- kültesi Dergisi*, XXVII/3-4, Ankara 1970, s. 224; Wael b. Hallaq, "Şart", *El'* (İng.), IX, 358-359; "Ta'lik", *Mu.F.*, XII, 298-318; "Şart", a.e., XXVI, 5-16; Fahrettin Atar, "Şart", *İslâm'da İnanç, İba- det ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi* (ed. İbra- him Kâfi Dönmez), İstanbul 2006, IV, 1856-1858.

OSMAN KAŞIKÇI

ŞÂŞ

(bk. TAŞKENT).

ŞA'ŞÂÎ

(الشعاعي)

Abdulfettâh Mahmûd eş-Şa'sâî
(1890-1962)

Mısırlı hâfız ve kâri.

21 Mart 1890'da Menûfiye vilâyetinde Eşmûn (Üşmûn) şehrine bağlı Şa'sâ' köyün- de doğdu. Babası hâfız yetiştiren Mah- mûd İbrâhîm eş-Şa'sâî'dir. Kur'an-ı Kerîm'i ezberleyen Abdulfettâh 1900'de Tanta'ya giderek İsmâil eş-Şâfî'î'den tecvid ve tas- hîh-i hurûf okudu. 1905 yılına kadar el- Mescidü'l-Ahmedî'de bazı hocalardan kıra- at tahsil etti. Daha küçük yaşlarda Kur'an tilâvetindeki başarısı ile parlak bir gelecek vaad eden Şa'sâî, Kalyûb vilâyetindeki öğ- retmen okulundan mezun oldu. Ardından babasının açılışını gerçekleştirdiği medre- sedede üç yıl öğretmenlik yaptı.

1916'da Ezher'e giren Şa'sâî, Muham- med Beyyûmî ve Ali Sübey'den kıraat-i seb'a okudu. Güzel sesiyle kısa zamanda dikkati çekerek Ahmed Nedâ, Ali Mah- mûd, Muhammed Rif'at, Muhammed es- Sayfî gibi zamanın meşhur kâripleri arasın- da yer aldı. 1936 yılında Kral Fuâd'ın ölü- mü dolayısıyla Kur'an okuması için Âbidîn Sarayı'na davet edildi. Mikrofon önünde Kur'an okumayı câiz kabul etmediği için radyoda okumayan Şa'sâî, Ezher şeyhin- den bunun câiz olduğuna dair getirilen fetva üzerine tutumunu değiştirdi ve 1937- de radyoda Kur'an okumaya başladı. Şeyh Muhammed Rif'at'tan sonra kurrâ arasın- da ilk sırada yer alıyordu. 1940'ta Seyyide Zeyneb Camii'ne kâri olarak tayin edildi ve ölümüne kadar bu görevini sürdürdü. Ha- rem-i şerif'te ve Mescid-i Nebevî'de Kur'an tilâvet etmeyi çok isteyen Şa'sâî'nin bu arzusu buralarda mikrofon tesisatının ku- rulduğu 1948 yılı hac mevsiminde gerçek- leşti. Bazı Arap ve İslâm ülkelerini de ziya- ret eden Şa'sâî 11 Kasım 1962'de vefat et- ti. Şa'sâî'nin yedi çocuğundan yalnız en kü- çük oğlu İbrâhîm hâfız oldu ve Ezher'in li- se bölümünü bitirdi. Kur'an kıraatinde ye- tişmesini sağlayan babasının yerine Seyyi- de Zeyneb Camii'ne kâri olarak tayin edil- di ve 9 Haziran 1992'de ölümüne kadar burada görev yaptı.

Abdulfettâh eş-Şa'sâî herhangi bir ho- cayı taklit etmeden kendine has bir oku-

Şa'sâî

yuş tarzı geliştirmiş, kendisini taklit ede- bilen de çıkmamıştır. Zayıf yapısına rağ- men sesi dinleyenleri hayrete düşürecek kadar güçlü ve etkileyiciydi. Yaş ilerledik- çe sesi daha da güzelleşmiştir. Tilâvet sıra- sında tecvid kaidelerini uygulamadaki di- siplini yanında mânaya göre sesini ayar- lama hususunda da son derece mahirdi. Büyük kalabalıklar onu yıllarca huşû için- de dinlemiştir. Mahmûd es-Sa'denî haya- tının sonuna kadar Şa'sâî'nin sesinden bir şey kaybetmediğini söylemiş, Kemâl en- Necmî de kıraatıyla dinleyenleri etkileyen örnek bir kâri olduğunu belirtmiştir. "Ebû'l- kurrâ" diye anılan ve 1990 yılında Kadir ge- cesi münasebetiyle düzenlenen ihtifalde adına birinci dereceden bilim ve sanat ni- şanı verilen Şa'sâî'nin 300 kadar tilâveti kayda alınmışsa da bunlardan sadece dör- dünün yayımı sürdürülmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Mahmûd es-Sa'denî, *Elḥânü's-semâ'*, Kahire 1959, s. 8, 24-26; Mahmûd el-Hûlî, *Eşvâtün min nûr*, Kahire 1992, s. 45-54; *Mevsû'atü a'lâmi Mısr fi'l-karni'l-işrin* (nşr. Mustafa Necîb), Kalyûb 1996, s. 311; Şükri el-Kâdî, "Abâkretü't-tilâve fi'l-karni'l-işrin", Kahire 1420/1999, s. 41-44; Ah- med el-Bülük, *Eşheru men kara'e'l-Kur'âne fi'l- 'aşri'l-ḥadis*, Kahire, ts. (Dârü'l-maârif), s. 23-28.

SAİD MURÂD

ŞÂŞÎ, Ebû Ali

(أبو علي الشاشي)

Ebû Ali Ahmed b. Muhammed
b. İshâk eş-Şâşî
(ö. 344/955)

Hanefî fakihî.

Mâverâünnehir bölgesinde bugün Öz- bekistan sınırları içinde yer alan Şâş (gün- nüümüzde Taşkent) şehrinde olup hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Iraklı Hanefî fakihî Ebû'l-Hasan el-Kerhî'nin, ömrünün sonlarına doğru kendisine felç indiğinde ders vermek için öğrencisi Şâşî'yi, fetva

için de Ebû Bekir Ahmed b. Muhammed ed-Dâmegânî'yi görevlendirdiği bilinmektedir. Kerhî'nin, "Bize hâfızası Ebû Ali'den daha sağlam ve güçlü biri gelmemiştir" dediği kaydedilmektedir. Şâşî, hocasının vefatından (340/952) sonra Bağdat'ta Derbübâde Mescidi'nde ders verdi ve Hanefîler'in reisi konumuna geldi. Mezhebin gerek "usul" gerekse "nevâdir" diye anılan hükümlerine vâkıf idi (Ebû Ca'fer el-Hinduvânî'nin onun bu özelliğini sınaama girişimiyle ilgili bir anekdot için bk. Saymerî, s. 164). Serahsî, fıkıh ve usul kaynaklarında fikirlerine hemen hemen hiç yer verilmeyen Şâşî'nin zâhirü'r-rivâyeye (usul) muhalif olan bir görüşünü ve gerekçesini kaydeder (*el-Meb-sûl*, XX, 171). Şâşî'nin vasiyeti uyarınca vefatından sonra defterleri öğrencilerine verildi, üç kişide bulunan 900 dirhemlik mirası sadaka olarak dağıtıldı. Ders halkasının başına Nişâbur'dan Bağdat'a dönen arkadaşı Ebû Bekir el-Cessâs geçti.

Eski kaynaklarda Şâşî'nin eserinin bulunduğu dair bir kayda rastlanmamaktadır. Ancak *Uşûlü's-Şâşî* adlı bir eser hem ona hem aynı nisbeyi taşıyan diğer bazı müelliflere (Nizâmeddin eş-Şâşî ve Ebû Ya'kûb İshak b. İbrâhim eş-Şâşî; ayrıca bk. ŞÂŞÎ, Muhammed b. Ahmed) izâfe edilerek ayrı ayrı yayımlanmıştır (nşr. Muhammed Hasan Ebû'l-Hasan b. Senbuhlî el-Hindî, Navalkışor 1302, *Huşûlü'l-Havâşî 'alâ Uşûlü's-Şâşî* adıyla; nşr. Şeyh Halîl el-Meys, Beyrut 1982, 2003, Molla Muhammed Feyzü'l-Hasan el-Gengühî'nin *'Um-detü'l-Havâşî* adlı şerhiyle birlikte; Hindistan, ts., Mevlvî Muhammed Abdürreşîd'in *Zübdetü'l-Havâşî* adlı şerhiyle birlikte; Mülta 1980, Muhammed Necmülganî Han Râmpûrî'nin *Müzîlü'l-gavâşî şerhu Uşûlü's-Şâşî* adlı şerhiyle birlikte; Karaçi 1991, Muhammed Enver Bedahşânî'nin *Teshîlü Uşûlü's-Şâşî* siyle birlikte [Ebû Ya'kûb İshak b. İbrâhim eş-Şâşî'ye nisbet edilmiştir]; nşr. Muhammed Ekrem en-Nevedvî, Beyrut 2000, *Uşûlü's-Şâşî: Muhtaşar fi uşûlü'l-fıkhi'l-İslâmî*; nşr. Veliyyüddin b. Muhammed Sâlih el-Perfûr, eş-Şâfî *'alâ Uşûlü's-Şâşî*, Dimaşk 2001 [Nizâmeddin eş-Şâşî'ye nisbet edilmiştir]; İslâmâbâd 2003, Mevlânâ Abdülgaffâr'ın *Şafvetü'l-havâşî şerhu Uşûlü's-Şâşî* adlı şerhiyle birlikte). Nâşirlerden Muhammed Ekrem en-Nevedvî bu eserin VIII. (XIV.) yüzyılın ortalarında Hint ülkesinde tanınmaya başladığını, ardından bütün eğitim kurumlarında okutulduğunu belirttiikten sonra Hamîd Kalender'in *Hayrû'l-mecâlis* (s. 286)

adlı eserine dayanarak Çirâğ-ı Dehlî laka-bıyla bilinen Nasîrüddin Mahmûd'un (ö. 757/1356) bu kitaba yaptığı atfa temas eder ve müellifin kimliğini gösteren hiçbir işarete rastlamadığını söyleyip Ebû Ali eş-Şâşî ya da Nizâmeddin eş-Şâşî'ye aidiyeti hususundaki değerlendirmelere yer verir. Nede'vî'nin beyanına göre Bankipûr Kütüphanesi'nin kataloglarını düzenleyen Muhammed el-Ceylemî, *Hadâ'îku'l-Hanefiyye* adlı eserinde "Hicrî VII. asırda vefat eden Hanefî âlimleri" başlığı altında kitabı Nizâmeddin eş-Şâşî'ye nisbet eder. Kendi kütüphanesinde bulunan 879 (1474) tarihli bir nüshayı esas alarak eseri yayımlayan Veliyyüddin b. Muhammed Sâlih el-Perfûr ise müellifin VII. (XIII.) yüzyıl ulemâsından olduğunu ileri sürer. Gerek bu bilgiler gerekse kaynaklarda Ebû Ali eş-Şâşî'ye eser nisbet edilmemiş olması ve eserinde (*el-Uşûl*, s. 85, 219, 257) kendisinden çok sonra yaşamış olan Ebû Zeyd ed-Debûsî (ö. 430/1039) ve İbnü's-Sabbâğ'a (ö. 477/1084) atıfta bulunulması kitabın Ebû Ali eş-Şâşî'ye ait olmadığını göstermektedir. Ayrıca eserin ileriki dönemlerin dil ve üslûp özelliklerini taşıması, kullanılan terim ve kavramların gelişmiş olması ve konuların sistematik bir şekilde yer alması da Ebû Ali eş-Şâşî'ye nisbetinin yanlışlığını gösteren önemli ipuçlarıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Ali eş-Şâşî, *el-Uşûl*, Beyrut 1402/1982, s. 85, 219, 257; Hüseyin b. Ali es-Saymerî, *Ahbabu Ebi Hanîfe ve aşhâbîh*, Beyrut 1976, s. 160, 163-164, 167; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, IV, 392; Şîrâzî, *Tabakâtü'l-fukahâ*, s. 142-143; Serahsî, *el-Meb-sûl*, XX, 171; Nizâmeddin eş-Şâşî, eş-Şâfî *'alâ Uşûlü's-Şâşî* (nşr. Veliyyüddin b. Muhammed Sâlih el-Perfûr), Dimaşk 1422/2001, s. 11-15, 118, 254, 302; Kureşî, *el-Ceuwâhirü'l-muğiyye*, I, 262; II, 238, 493; İbn Kutluboğa, *Tâcû'l-terâcim fi tabakâtü'l-Hanefiyye* (nşr. M. Hayr Ramazan Yûsuf), Beyrut 1992, s. 200; Kınalızâde Ali Efendi, *Tabakâtü'l-Hanefiyye* (nşr. Süfyan b. Aîş b. Muhammed - Firâs b. Halîl Meş'al), Amman 1425/2003, s. 179-180; Mahmûd b. Süleyman el-Kefevî, *Ke-tâ'ibü a'lâmi'l-ağyâr min fukahâ'i mezhebi'n-Nu'mâni'l-muhtâr*, Süleymaniye Ktp., Reisülkütüb, nr. 690, vr. 109^b; Temîmî, *et-Tabakâtü's-seniyye*, II, 39-40; Leknevî, *el-Fevâ'idü'l-behiyye*, s. 58, 244; Hedîyyetü'l-'ârifîn, I, 62; Murteza Bedîr, *The Early Development of Hanafî Usul al-Fiqh (Legal Theory)* (doktora tezi, 1999), Manchester University Faculty of Arts, s. 11, 18-21, 47-48, 70-71, 99-100, 121-122, 143-145, 167-170, 204-205, 242, 244-245; Tuncay Başoğlu, *Hicrî V. Asırdaki Fıkıh Uşûlü Eserlerinde İlet Tartışmaları* (doktora tezi, 2001), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 18; Ali Pekcan, "İlk Klasik Hanefî Usûlü Eseri (!) Olarak Bilinen 'Uşûlü's-Şâşî' Adlı Eserin Müellifi ve Muhtevası Üzerine Bir Değerlendirme", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sy. 2, Konya 2003, s. 267-272.

ALİ PEKCAN

ŞÂŞÎ, Heysem b. Küleyb (الهيم بن كليب الشاشي)

Ebû Saîd el-Heysem b. Küleyb
b. Süreyc eş-Şâşî el-Binke'sî
(ö. 335/946)

Hadis hâfızı.

Aslen Tirmizli veya Mervli olup Şâş'ta (Taşkent) bir yerleşim yeri olan Binkes'te (Bünkes) yaşadığı belirtildiğine göre (Yâkût, I, 500) burada doğmuş ve çocukluk yıllarını burada geçirmiş olmalıdır. Türkî nisbesiyle de anılır. Hadis tahsil için seyahatlere çıkan Şâşî, Askalân'da İsâ b. Ahmed el-Askalânî ve Zekeriyâ b. Yahyâ el-Mervezî'den, Bağdat'ta Abbas b. Muhammed ed-Dûrî ve Abdullah b. Ahmed b. Ziyâd'dan, ayrıca Sâlih Cezere, Ebû İsâ et-Tirmizî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Ubeydullah el-Münâdî, Muhammed b. İsâ el-Medâinî, Muhammed b. İshak es-Sâgânî ve Ebû Müslim el-Keccî gibi âlimlerden rivayette bulundu; İbn Kuteybe'den edebî ilimleri öğrendi. Kendisinden Ebû Abdullah İbn Mende, Ebû'l-Kâsım Ali b. Ahmed b. Muhammed el-Huzâî, Ahmed b. Muhammed el-Kelâbâzî, Mansûr b. Nasr es-Semerkanî gibi şahsiyetler hadis rivayet etti. Tirmizî'nin *el-Câmî'u's-şahîh*'inin tanınmış altı râvisi arasında onun da adı geçmektedir. Ali b. Ahmed b. Muhammed el-Huzâî'nin Şâşî'den Tirmizî'nin eş-Şemâ'il ve *el-Câmî'u's-şahîh*'i ile İbn Kuteybe'nin *Garîbü'l-hadis*'ini rivayet ettiği belirtilir.

Yâkût el-Hamevî, Şâşî'yi hâfız ve edip şeklinde nitelendirmiş, ilim yolunda çok seyahat ettiğini belirtmek için onun hakkında "rahhâl" kelimesini kullanmış; Zehebî de Şâşî'yi Mâverâunnehir muhaddisi, sika ve hâfız olarak değerlendirmiştir. Sem'ânî, Şâşî'nin 234 (848-49) yılında Buhara'ya geldiğini ve burada hadis rivayet ettiğini, ardından Şâş'a döndüğünü ve 235'te (849-50) orada öldüğünü kaydedyorsa da hocalarının hemen tamamının 270'li (883-84) yıllarda vefat ettiği dikkate alındığında onun Buhara'ya 234'te değil 334'te (945) gittiği söylenebilir. Kaynaklar vefat yerinin Şâş olduğu hususunda genellikle birleşiyorsa da Zehebî onun Buhara'da öldüğünü kaydetmektedir (*A'lâmü'n-nübelâ*, XV, 360). Şâşî'nin günümüze ulaşan tek eseri 1533 hadis içeren *el-Müsned*'i olup eserde önce aşere-i mübeşşerenin, daha sonra diğer şahâbîlerin müsnedlerine herhangi bir sıra gözetilmeksizin yer verilmiştir. *el-Müsned*, Mah-